

ישבתי תורה ויאציו

פרק ו', משנה ה'

אמר רבי יהושע בן לוי... ואומר: (שמות לב, טז)
 "והלחת מעשה אלהים המה, והמכתב
 מכתב אלהים הוא, חרות על הלחת",
 אל תקרא: "חרות", אלא: "חרות" -
 שאין לה בן חורין אלא מי שעוסק
 בתלמוד תורה!

א. דמותו של רבי יהושע בן לוי.

חכם משנתנו, רבי יהושע בן לוי (=ריב"ל), איננו מן התנאים, חכמי משנה. הוא חי בדור הראשון של חכמי האמוראים, אחרי שחתם רבי יהודה הנשיא את המשנה. אף שריב"ל עצמו לא נחשב תנא, הוא הספיק להכיר אישית רבים מהתנאים האחרונים, ואף נחשב מאוד בעיניהם, עד כדי כך שזכה שדבריו יוכנסו למשנה האחרונה בששת סדרי המשנה.

ישנם אין ספור דברי תורה, בהלכה ובאגדה, בשמו של ריב"ל במקורות חז"ל. נזכיר כאן רק מעט מזער מדבריו.

במסכת סנהדרין (צח, א), רבי אלכסנדר מביא משמו של ריב"ל קביעה עקרונית בנוגע לבוא המשיח וגאולת ישראל. כתוב בספר ישעיהו (ס, כב), בקשר לבוא הגאולה: "אני ד', בְּעֶפְתָּה - אֶחֱיִשְׁנָה". לכאורה יש כאן סתירה: **האם הגאולה תבוא בעיתה, בזמן הקצוב לה, או שיחיש אותה ד' ויקדים אותה? ריב"ל עונה שהדבר תלוי בנו:** "זכו - אֶחֱיִשְׁנָה, לא זכו - בְּעֶפְתָּה". אומנם יש עת וקץ לבוא הגאולה, בלי קשר למעשיהם של ישראל, אך ישראל יכולים לפעול לקדם אותה שתבוא עוד קודם זמנה!

ריב"ל מזהיר בתחילת משנתנו מפני עלבון התורה הנגרם מהבריות הבטלות ממנה, וראוי הוא ריב"ל להזהירנו על כך, שכן, מסר נפשו על לימודה מתוך הכרת ערכה. הגמרא (קידושין ל, א) מספרת שפעם אחת מצא רבי חייא בר אבא את ריב"ל שהטיל סדין על ראשו בחיפזונו להביא את בנו לבית הכנסת ללמוד תורה. תהה רבי חייא בר אבא מה קרה שיצא כך, בצורה שאינה לפי כבודו. אמר לו ריב"ל: "זכי הדבר קל?! והרי כתוב: 'והוֹדַעְתֶּם לְבָנֶיךָ' ובסמוך לכך נכתב: 'יום אֲשֶׁר עֲמַדְתָּ לְפָנַי ד' אֶלְהִיךָ בְּחַרְבִּי!". **לימוד תורה לבנו היה שווה-ערך בעיניו למתן תורה,** ולכן לא חש על כבוד עצמו ומיהר להביא את בנו ללמוד תורה!

ב. אל תקרא: "חרות", אלא: "חרות".

יש להתפלא על אופן דרישת הפסוק של ריב"ל: "אל תקרא חרות - אלא חרות". התורה אומרת: "חרות" - ואתה אומר: נתעלם מהכתוב בתורה ונקרא: "חירות"!? סגנון דרשני זה איננו ייחודי לדרשה זו. פעמים רבות חז"ל דורשים: "אל תקרא כך - אלא כך".

אלא שאין כוונת חז"ל לשנות את דרך הקריאה הנכון של הכתוב בתורה, אלא לומר לנו: דעו לכם, מלבד המשמעות הפשוטה של הכתוב, **התורה מסתירה משמעות נוספת, עמוקה יותר**. הדרשה באה אפוא לומר: אל תקרא את הפסוק כך, רק כפי הצד הנגלה שלו, אלא קרא אותו גם כן, העמק והבן את המשמעות הפנימית שלו.

בעניין שלנו, ריב"ל בא לומר: **המשמעות האמיתית והפנימית של מה שחרות על הלוחות היא חירות!** במילים החרותות על לוחות הברית שמונה חירות גדולה לאדם!

אבות לבנים' על המשנה

ג. שאין לך בן חורין אלא העוסק בתורה.

המשנה קובעת כי העוסק בתלמוד תורה נקרא בן חורין. האם כך אתם מרגישים?
מי נראה לכם חופשי יותר: אדם השומר תורה ומצוות, או אדם המכונה 'חילוני'?

← עיניו בצבאי הרב צדוקאן זצ"ל המעצים אלה זו:

האם באמת מי שעוסק בתורה הוא בן חורין? האם הוא חופשי לעשות מה שהוא רוצה? והלוא הוא מוגבל! התורה משעבדת אותו ומצירה את צעדיו! את זה תעשה, את זה אל תעשה! איך יעלה על הדעת לומר שהוא בן חורין?!

חשוב לדעת כי **חז"ל הם אנשי אמת**, ואין לחשוב שבשביל להדגיש לנו את חשיבות התורה הם הגזימו בדבריהם ואמרו דבר שאינו נכון ואף סותר את האמת. כמו כן, אפשר לומר דברים רבים על מעלת התורה ושבחה, ואם אמרו חז"ל כי התורה היא חירות לאדם - הם התכוונו לכך באמת. איך אפוא הם רואים בעוסק בתורה אדם חופשי?

כיום, מקובל לכנות אדם שאינו שומר תורה ומצוות: "חילוני", אך הכינוי הזה חוטא לאמת. אומנם אדם שאינו שומר תורה ומצוות אינו מקפיד במודע לדבוק בקודש, וממילא אוהז בחיי חול, אך מצד האמת, **כל יהודי הוא קדוש מעצם היותו יהודי, בלי קשר למעשיו!** בעבר היו משתמשים בכינוי אחר לאלו שאינם שומרים תורה ומצוות: "חופשיים". כלומר, מי שאינו מחויב לתורה הוא חופשי ובן חורין! הוא אינו משועבד לעול התורה ומצוותיה ויכול לעשות ככל העולה על רוחו! ובאמת, איך אפשר לראות זאת אחרת?!

אבות לבנים' על המשנה

ד. מיהו העבד ומיהו בן החורין.

חשב! למה? מהי ההגדרה של עבד? האם אדם אשה 'מה שהוא לזכר'
הוא בהכרח בן חורין? עיניו בשיכו של רבי יהודה האוי (כיה"ל), והחן את הגדרתכם:

רב, משורר ופילוסוף
ביתור הזהב' של יהדות
ספרד לפני כ-950 שנה.
מחבר ספר הכוזרי

עבדי זמן עבדי עבדים הם -
עבד ד' הוא לבד חפשי:

על פן בביקש כל-אנוש חלקו -
"חלקי ד'!" אמונה נפשי.

מהו "עבד הזמן"? כיצד ייתכן ש'הוא חופשי, והרי הוא עבד'?

עיניו בצבאי הראוי"ה קולו צ"ל, ולאחר מכן בצבאי הרב דוקאן צ"ל המבאר את דבריו:

ההבדל שבין העבד לבן החורין איננו רק הבדל מעמדי (=מעמד בחיים, סטטוס, תפקיד) מה שבמקרה זה הוא משועבד לאחר וזה הוא בלתי משועבד. אנו יכולים למצוא עבד משכיל שרוחו הוא מלא חירות, ולהיפך - בן חורין שרוחו הוא רוח של עבד.

מאמרי הראי"ה, עמ' 751

היה ניתן לחשוב כי הגדרת העבדות תלויה במעמד הפיזי: האם אדם נתון פיזית למרותו של אדם אחר, בין שמדובר במעמד רשמי-קנייני, כעבד, ובין שמדובר בשעבוד אלים שנכפה על האדם. אך שהבחינה הזאת נראית המעשית והמשמעותית ביותר, הרי שמצד האמת, היא אינה מגדירה מהותית את חירותו הפנימית של האדם.

הבחינה המשמעותית יותר היא המעמד הנפשי: יכול להיות אדם העומד ברשות עצמו, ואינו חייב דבר לאיש - אך בנפשו הוא עבד גמור. הוא מביט כל הזמן על אחרים ומנסה לחקותם. הוא אינו רגיש לעצמיות שלו, אלא נגרר כל הזמן אחר אחרים. עבדות יכולה להיות גם לתרבות אחרת, לתפיסות הזרות לאדם, או ליצר הרע, דהיינו לצדדים הנמוכים והשפלים הקיימים באדם.

מנגד, יכול להיות אדם שמבחינה רשמית הוא עבד לאחר, אך בנפשו שלו הוא בן חורין גמור. הוא אומנם מבצע בלית ברירה את ההוראות שמקבל, אך בנפשו פנימה, הוא חי חיים עצמיים מלאי חירות.

על פי דברים אלו מתברר כי עבדות איננה תלויה אפוא במה שהאדם אומר או מרגיש. ישנה הגדרה אובייקטיבית לעבדות: האם אתה מחובר **לעצמיות** שלך או מתכחש אליה ומנסה לחקות מישהו או משהו אחר. האם אתה פועל על פי התכלית שלשמה נבראת, או מנותק ממנה, וחי חיים הזרים לעצמיותך.

'אבות לבנים' על המשנה

«אם כן, למדנו כי העבדות איננה תלויה במה שאדם אומר, או אפילו במה שאדם רוצה, אלא השאלה היא: האם הוא נאמן לעצמו? אף עדיין נשארת השאלה: כיצד אדם מהי עצמויותו?»

«עיון בצרכי הרב דרוקמן צ"ל המתמודד עם שאלה זו:»

משל למה הדבר דומה? לאדם הרוכש מכשיר חשמלי חדש ומשוכלל במיטב כספו. בבואו הביתה, הוא פותח את הארז ושולף ממנו את המכשיר ומתכוון להשתמש בו. והינה, עיניו נתקלות בחוברת ארוכה ומקומטת: "הוראות היצרן". האדם מתמלא כעס: **אני רכשתי את המכשיר הזה בכספי! הוא שייך לי! מי אתה, היצרן, שתאמר לי איך להפעיל את המכשיר שלי!** אני אפעיל אותו איך שמתחשק לי, איך שנראה לי לנכון! יש להניח שמכשיר שיופעל על פי חשקו האישי של הרוכש ומצב רוחו, ולא על פי הוראות היצרן, לא יוכל למלא את תכליתו, וחיש מהרה גם יתקלקל ויצא מכלל פעולה.

היצרן לא בא להכתיב לך מה לעשות במכשיר מתוך דחף שרירותי, סתם בשביל לשעבד אותך לרצונותיו האישיים... היצרן עשה עימך חסד והגיש לך הדרכה איך תוכל להפיק את המרב מהמכשיר המשוכלל שיצר בחוכמה כה רבה.

והאם יש בעולם מכשיר משוכלל, מורכב ומסובך יותר מהאדם? ירדנו לעולם הזה עם מכשיר מופלא ביותר - אנחנו עצמנו! אולם, איך נדע מה לעשות עם עצמנו? מי ילמדנו מה הדרך הנכונה להפעיל את עצמנו כדי שנוכל להפיק את המרב מחיינו? הקדוש ברוך הוא, יוצר האדם והעולם, עשה עימנו חסד מופלא ומסר לנו הוראות יצרן מבריקות להפעלת המכונה האנושית! ובמילים אחרות: הוא נתן לנו את תורתו.

התורה איננה אוסף פקודות שרירותיות שהטיל עלינו עריץ אכזר, חלילה! עלינו להודות לד' בכל פה על התורה שניתנה לנו! על ההדרכה המדויקת כל כך איך להיות נאמנים לעצמיות האמיתית שלנו בעולם המורכב הזה, ולחיות בו חיי חירות!

'אבות לבנים' על המשנה

חשב: האם יש תחומים בחייכם בהם אתם 'עובדים', ואתם צריכים לציאת לחופשי? מהי הצרכ הנכונה, עז-פי כל מה שאנחנו, להפיק ל'בן-חורין'?

[היכליה-סטודיו לעיצוב 0528694517]

הדף מבוסס על שיעורי הרב דרוקמן זצ"ל למסכת אבות. להורדת הדף והרחבות נוספות סרקו את הברקוד

